

Unga med funktionsnedsättning

En lägesbeskrivning av deltagande och
förutsättningar inom områdena kultur och fritid
samt demokratisk delaktighet

(MUCF 1943/24)

Innehållsförteckning

Förord	2
Sammanfattning	3
Inledning	4
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors uppdrag inom funktionshinderspolitiken	4
Syfte och upplägg	4
Nationella ungdomsenkäten	5
Kultur och fritid	6
Hälften av unga med funktionsnedsättning är nöjda med sin fritid	6
Mindre vanligt att umgås med kompisar bland unga med funktionsnedsättning	7
Lägre andel unga med funktionsnedsättning är medlemmar i en förening	8
Lägre andel unga med funktionsnedsättning som idrottar	9
Unga med funktionsnedsättning spelar mer	10
Lägre andel unga med funktionsnedsättning som läser	11
Små skillnader mellan ungas deltagande i många aktiviteter	12
Unga med funktionsnedsättning möter flera hinder för att delta i aktiviteter på fritiden	12
Flera faktorer bidrar till sämre förutsättningar till en aktiv fritid	14
Lokala förutsättningar skiljer sig åt	16
Demokratisk delaktighet	17
Små skillnader i politiskt deltagande, men något lägre intresse bland unga med funktionsnedsättningar	17
Unga med funktionsnedsättning upplever att det är svårare att påverka	19
Lägre valdeltagande bland unga med funktionsnedsättning	20
Det saknas aktuell kunskap om politisk representation	21
Unga med psykisk funktionsnedsättning tar i lägre utsträckning del av nyhetsmedier	21
Unga med funktionsnedsättning involveras mindre ofta i delaktighetssatsningar	22
Flera faktorer bidrar till sämre förutsättningar för demokratisk delaktighet	23
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors fortsatta arbete	27
Sammanfattning av nuläget	27
MUCF:s planerade arbete	27
Referenser	29
Bilaga 1 – Nationella ungdomsenkäten	31
Bilaga 2 – Frågor i Nationella ungdomsenkäten	32

Förord

Det nationella funktionshinderspolitiska målet är att med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund (prop. 2016/17:88). Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas. MUCF är en av 28 myndigheter som har ett särskilt ansvar enligt regeringens strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021–2031 (Socialdepartementet 2021). Strategin anger tolv prioriterade samhällsområden där MUCF har ansvar för att följa upp målet inom områdena kultur och fritid samt demokratisk delaktighet. I den här rapporten ges en aktuell lägesbeskrivning av förutsättningarna för unga med funktionsnedsättning inom dessa två områden.

Rapporten visar att unga med funktionsnedsättning har sämre förutsättningar för både en aktiv fritid och deltagande i demokratiska processer. Bristande tillgänglighet och bristande tillgång till stöd skapar inom båda sektorsområdena trösklar och hinder för deltagande för unga med funktionsnedsättning. Mot bakgrund av resultaten ser MUCF ett fortsatt behov av insatser för att skapa förutsättningar att inkludera alla unga.

Rapporten har tagits fram i samverkan mellan avdelningen för utredning och enheten för strategi och utveckling. Utredarna Amanda Nielsen och Emma Thornström samt verksamhetsstrateg Johanna Morin har bidragit i arbetet.

Stefan Holmgren

Vik. Generaldirektör

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Sammanfattning

I rapporten belyses förutsättningar för unga med funktionsnedsättning inom områdena kultur och fritid samt demokratisk delaktighet. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har enligt regeringens strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderpolitiken ett särskilt ansvar för uppföljningen av dessa samhällsområden och rapporten har tagits fram som ett svar på detta uppdrag. I rapporten presenteras dels resultat från MUCF:s enkätundersökning Nationella ungdomsenkäten, dels en sammanfattning av kunskapsläget inom respektive område.

Inom området fritid och kultur visar rapporten att både ungas uppfattning om sin fritid och deras deltagande i olika typer av fritidsaktiviteter skiljer sig åt utifrån om de har en funktionsnedsättning eller inte. Unga med funktionsnedsättning är i lägre utsträckning nöjda med sin fritid och upplever i lägre utsträckning att de har lagom mycket fritid. En lägre andel unga med funktionsnedsättning är medlemmar i föreningar och det är mindre vanligt att unga som tillhör denna grupp idrottar eller umgås med vänner på sin fritid. Resultaten visar även att unga med funktionsnedsättning i högre utsträckning avstått från att delta i fritidsaktiviteter på grund av olika hinder. Bland unga med funktionsnedsättning är det en högre andel som avstått från deltagande på grund av att de inte haft råd, känt sig välkomna eller för aktiviteter inte varit tillgängliga och anpassade. I rapporten framkommer att förutsättningar att delta i fritidsaktiviteter delvis skiljer sig utifrån var unga bor eftersom både utbudet av aktiviteter och regelverk för färdtjänst och hjälpmedel ser olika ut.

Inom området demokratisk delaktighet visar rapporten att det finns skillnader i politiskt deltagande och upplevd delaktighet mellan unga med och utan funktionsnedsättning. Unga med funktionsnedsättning uppger i något lägre utsträckning att de är intresserade av samhällsfrågor. Unga i denna grupp har även en lägre tilltro till möjligheten att påverka politiska beslutsfattare och upplever sig i lägre utsträckning som delaktiga i det svenska samhället. Valdeltagandet är något lägre bland unga med funktionsnedsättning men det finns inga nämnvärda skillnader mellan unga med och utan funktionsnedsättning sett till deltagande i många andra politiska aktiviteter. I rapporten framkommer att bristande fysisk och kognitiv tillgänglighet kan göra det svårt för unga med funktionsnedsättning att delta i möten, ta del av politisk information och bilda sig en uppfattning i samhällsfrågor samt att delta i val.

MUCF bedömer att det finns ett behov av fortsatta insatser inom både området fritid och kultur och demokratisk delaktighet för att säkerställa att unga har samma förutsättningar oavsett funktionsförmåga. För att skapa förutsättningar för alla unga ska kunna ha en aktiv fritid och möjlighet till politiskt deltagande behöver tillgång till färdtjänst, fritidshjälpmedel, ledsagare och tolk säkerställas vid behov. MUCF bedömer även att det finns ett behov av att fortsätta sprida kunskap om funktionsnedsättningar till tjänstepersoner och ideellt verksamma. Kunskap om behoven hos olika grupper av unga och vad som krävs för att skapa tillgängliga lokaler och aktiviteter är en förutsättning för att kunna inkludera fler unga oavsett om det handlar om kultur- och fritidsaktiviteter eller politiskt deltagande.

Inledning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors uppdrag inom funktionshinderspolitiken

Det nationella funktionshinderspolitiska målet är att med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund (prop. 2016/17:88). Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Genomförandet av det nationella målet för funktionshinderspolitiken ska inriktas mot fyra områden. Syftet är att dessa områden tillsammans ska bidra till ett tillgängligt och jämlikt samhälle för alla människor oavsett funktionsförmåga. Genomförandet ska riktas mot:

- principen om universell utformning,
- befintliga brister i tillgängligheten,
- individuella stöd och lösningar för individens självständighet och,
- förebyggande och motverkan av diskriminering.

MUCF är en av 28 myndigheter som har ett särskilt ansvar enligt regeringens strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021–2031 (Socialdepartementet 2021). Strategin anger tolv prioriterade samhällsområden där MUCF har ansvar för att följa upp målet inom områdena kultur och fritid samt demokratisk delaktighet. MUCF delar ansvaret för kultur och fritid med Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet. Området demokratisk delaktighet delar MUCF med Myndigheten för tillgängliga medier.

Uppföljningsansvaret innebär att MUCF årligen ska bidra till uppföljningen av funktionshinderspolitiken utifrån det nationella målet för politikområdet. I uppföljningen ska myndigheten redogöra för hur de fyra arbetssätt som är utpekade i genomförandet för funktionshinderspolitiken har beaktats i arbetet. MUCF ska även redogöra för vilka åtgärder som har tagits med anledning av att det nationella målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Syfte och upplägg

Syftet med rapporten är att ge en nulägesbeskrivning av levnadsvillkoren för unga med funktionsnedsättning inom de båda områden som MUCF har uppföljningsansvar för. I arbetet med rapporten har MUCF tagit fram aktuell statistik utifrån myndighetens Nationella ungdomsenkät samt sammanfattat kunskapsläget inom respektive område. Här har MUCF tagit avstamp i de rapporter som tagits fram på myndigheten och kompletterat med kunskap från andra myndigheter. Rapporten är indelad i två kapitel som, i enlighet med de särskilda ansvarsområden MUCF tilldelats inom ramen för den funktionshinderspolitiska strategin, belyser villkoren för unga med funktionsnedsättning i relation till områdena kultur och fritid samt politisk delaktighet.

Nationella ungdomsenkäten

I rapporten presenteras resultat från MUCF:s Nationella ungdomsenkät som är en återkommande enkätundersökning som går ut till unga i åldern 16–25 år. Undersökningen har genomförts ungefär vart tredje år sedan 2004. Den senaste undersökningen genomfördes våren 2021, då enkäter skickades ut till ett obundet slumpmässigt urval av 12 000 unga. Svarsfrekvensen för undersökningen var cirka 50 procent. En mer utförlig beskrivning av enkäten och undersökningens genomförande finns i bilaga 1 och en beskrivning av de frågor i Nationella ungdomsenkäten som ingår finns i bilaga 2.

När uppgifter från Nationella ungdomsenkäten redovisas i rapporten för unga med funktionsnedsättning avses personer som själva identifierat att de har någon funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom som innebär svårigheter i vardagen. I den Nationella ungdomsenkäten får unga svara på en fråga om de ”har en funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom som innebär svårigheter i vardagen”. År 2021 var det cirka 14 procent av de som svarat på enkäten som uppgav att de har det. Av de unga som svarat att de har en funktionsnedsättning är det vanligast att uppges att man har dyslexi, ADHD, autismsliknande tillstånd eller annan funktionsnedsättning. Eftersom antalet svarande med funktionsnedsättning är för få för att det ska vara möjligt att bryta resultaten utifrån typ av funktionsnedsättning redovisas i den här rapporten genomgående resultat för hela gruppen unga med funktionsnedsättning.

Unga med funktionsnedsättning är en heterogen grupp och består av individer med olika förutsättningar att besvara en enkätundersökning. Undersökningen fångar troligtvis inte hela gruppen unga med funktionsnedsättning och resultaten för gruppen ska därför tolkas med försiktighet. De ger indikationer på hur levnadsvillkoren ser ut för gruppen, men kan inte generaliseras till alla unga med funktionsnedsättning. Levnadsvillkoren skiljer sig åt beroende på funktionsförmåga och vilken typ av funktionshinder som personer möter.

I rapporten redovisas återkommande skillnader mellan unga som uppgett att de har en funktionsnedsättning och unga som inte uppgett att de har en funktionsnedsättning uppdelat utifrån kön. Resultat som visar på skillnader mellan olika grupper av unga diskuteras enbart i löptext om skillnaderna är statistiskt säkerställda på 95-procentsnivå. I figurer och tabeller förekommer både resultat där skillnaden mellan olika grupper av unga är statistiskt säkerställd och resultat där det inte finns en statistiskt säkerställd skillnad mellan hur olika grupper svarat. På grund av att det är ett relativt litet antal unga som uppgett att de har en funktionsnedsättning (789 personer) finns det vissa utmaningar kopplade till att analysera skillnader utifrån kön. När det dessutom är få antal svarande för vissa frågor och svarsalternativ blir antalet tjejer respektive killar med funktionsnedsättning få, vilket innebär större osäkerhet i skattningarna. Färre svarande innebär en större felmarginal, vilket medför att skillnader mellan grupper behöver vara större för att de ska vara statistiskt säkerställda. Det innebär att det är möjligt att det finns faktiska skillnader mellan grupperna, men att vi inte har tillräckligt många svarande för att skillnaderna ska vara statistiskt säkerställda.

Kultur och fritid

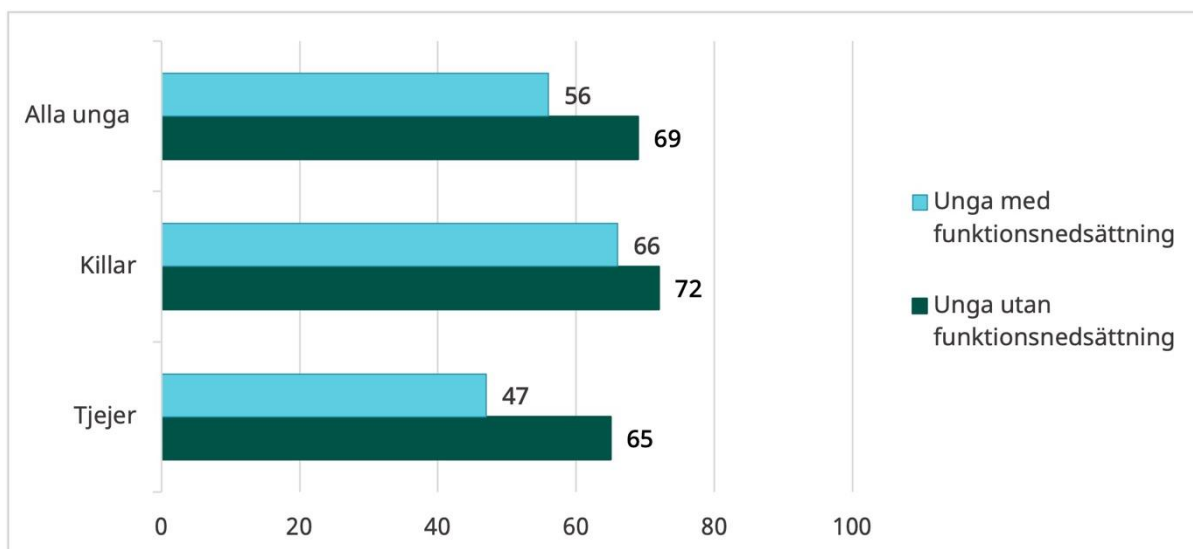
Möjligheten att delta i kulturlivet samt i rekreations- och fritidsverksamhet är fastslagen i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (MFD 2024). Med fritid avses vanligtvis tid som inte används till skola eller arbete (MUCF 2014). Utifrån dessa ramar ges fritid en bred innebörd och omfattar en rad olika typer av aktiviteter – alltifrån deltagande i strukturerade fritidsaktiviteter och olika typer av ideellt arbete till fri obunden tid som ägnas åt återhämtning (Forte 2023). Kulturaktiviteter – både aktiviteter som innebär aktivt deltagande och sådana som innebär konsumtion av kultur – kommer i rapporten att behandlas som en form av fritidsaktiviteter.

MUCF:s undersökningar visar att ungas deltagande – och förutsättningar att delta – i olika typer av fritidsaktiviteter skiljer sig åt utifrån om de har en funktionsnedsättning eller inte. Unga med funktionsnedsättning är i lägre utsträckning nöjda med sin fritid, ägnar sig i lägre utsträckning åt flera typer av fritidsaktiviteter och upplever i större utsträckning hinder för att delta (MUCF 2014, 2017, 2020, 2023a). Det innebär i förlängningen att unga med funktionsnedsättning i lägre grad tar del av de positiva hälsoeffekter som är kopplade till fritid. Det är väl etablerat att det finns ett samband mellan idrottande och psykiskt välmående. Därutöver pekar studier mot att fritiden kan bidra till psykisk hälsa genom att fungera som en plattform där unga kan få socialt stöd och ingå i en gemenskap. Vidare är den mindre strukturerade fritiden viktig för ungas återhämtning och vila (Forte 2023).

I det här kapitlet presenteras inledningsvis statistik från MUCF:s Nationella ungdomsenkät som berör området kultur och fritid. I anslutning till denna diskuteras också löpande resultat från andra svenska undersökningar inom samma område. Kapitlet avslutas med en genomgång av hinder för deltagande som identifierats i olika undersökningar.

Hälften av unga med funktionsnedsättning är nöjda med sin fritid

I MUCF:s Nationella ungdomsenkät finns flera frågor som mäter ungas uppfattning om sin fritid. Resultaten visar att det finns skillnader mellan unga med och utan funktionsnedsättning sett både till andelen unga som är nöjda med sin fritid och andelen unga som anser att de har lagom mycket fritid. Andelen som uppgav att de är nöjda med sin fritid var 2021 lägre bland unga med funktionsnedsättning, i denna grupp var 56 procent nöjda jämfört med 69 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Andelen som är nöjda är särskilt låg bland unga tjejer med funktionsnedsättning, bland dem är 47 procent nöjda vilket är lägre både jämfört med killar som har funktionsnedsättning och unga som inte har funktionsnedsättning oavsett kön. Bland killarna finns ingen statistiskt säkerställd skillnad mellan de med och utan funktionsnedsättning.

Figur 2.1 Andel unga 16-25 år som är nöjda med sin fritid, efter kön och förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

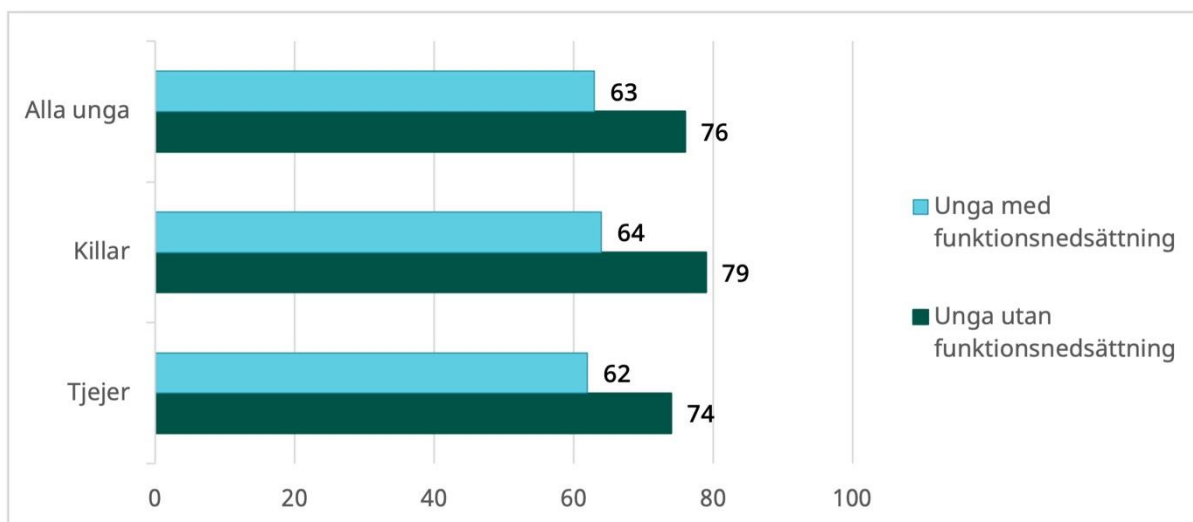
Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Även sett till ungas syn på omfattningen av sin fritid finns det skillnader. Andelen unga som uppger att de har lagom mycket fritid är lägre bland unga med funktionsnedsättning (55 procent) jämfört med unga utan funktionsnedsättning (66 procent). Unga med funktionsnedsättning uppger även i högre utsträckning att de har för mycket fritid. Andelen unga som upplever att de har för mycket fritid är nästan dubbelt så hög bland unga med funktionsnedsättning (21 procent) jämfört med bland unga utan funktionsnedsättning (11 procent).¹ Även tidigare år har andelen som tycker att de har för mycket fritid varit högre bland unga med funktionsnedsättning. Andelen unga med funktionsnedsättning som uppger att de har för mycket fritid ökade mellan år 2018 och 2021, vilket indikerar att möjligheterna att ta del av fritidsaktiviteter försämrades under covid-19-pandemin (MUCF 2023a).

Mindre vanligt att umgås med kompisar bland unga med funktionsnedsättning

Unga med funktionsnedsättning uppger i lägre utsträckning att de umgås med kompisar både varje vecka och varje månad. Bland unga med funktionsnedsättning svarar 63 procent att de umgås med kompisar varje vecka, bland unga utan funktionsnedsättning är andelen 76 procent. Det är även vanligare bland unga med funktionsnedsättning att aldrig umgås med kompisar. 5 procent i denna grupp uppger detta jämfört med 1 procent bland unga utan funktionsnedsättning.

¹ Det finns däremot inga statistiskt signifikanta skillnader sett till andelen som uppger att de har för lite fritid mellan unga med och utan funktionsnedsättning.

Figur 2.2 Andel unga 16-25 år som umgås med kompisar varje vecka, efter kön och förekomst av funktionsnedsättning, 2021. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Däremot visar andra undersökningar att det är vanligare bland unga med funktionsnedsättning att träffa kompisar digitalt. I den återkommande undersökningen **Unga & medier** är det en högre andel unga med psykisk funktionsnedsättning² som uppger att de dagligen träffar kompisar på nätet (Statens medieråd 2023). I undersökningar framkommer även att möjligheten att träffa kompisar digitalt för en del unga med funktionsnedsättning är särskilt viktig eftersom de inte träffar kompisar i andra sammanhang (Folkhälsomyndigheten & Mediemyndigheten 2024).

Lägre andel unga med funktionsnedsättning är medlemmar i en förening

Det är även mindre vanligt bland unga med funktionsnedsättning att vara medlem i en förening. Det är 49 procent av unga med funktionsnedsättning som uppger att de är medlem i en förening, vilket är lägre än bland unga utan funktionsnedsättning där 57 procent är medlemmar. Det lägre deltagandet i föreningslivet har även konstaterats i tidigare undersökningar, och fördjupade analyser av dessa har visat att unga med funktionsnedsättning i mindre utsträckning är medlemmar i idrotts- eller elev- och studentföreningar och att den skillnaden var särskilt tydlig för killar (MUCF 2017).

Det är också mindre vanligt att unga med funktionsnedsättning har förtroendeuppdrag i en förening. 2021 var det 12 procent av de unga med funktionsnedsättning som uppgav att de har ett förtroendeuppdrag jämfört med 17 procent av de unga utan funktionsnedsättning. Även detta mönster har framkommit i tidigare undersökningar (MUCF 2017).

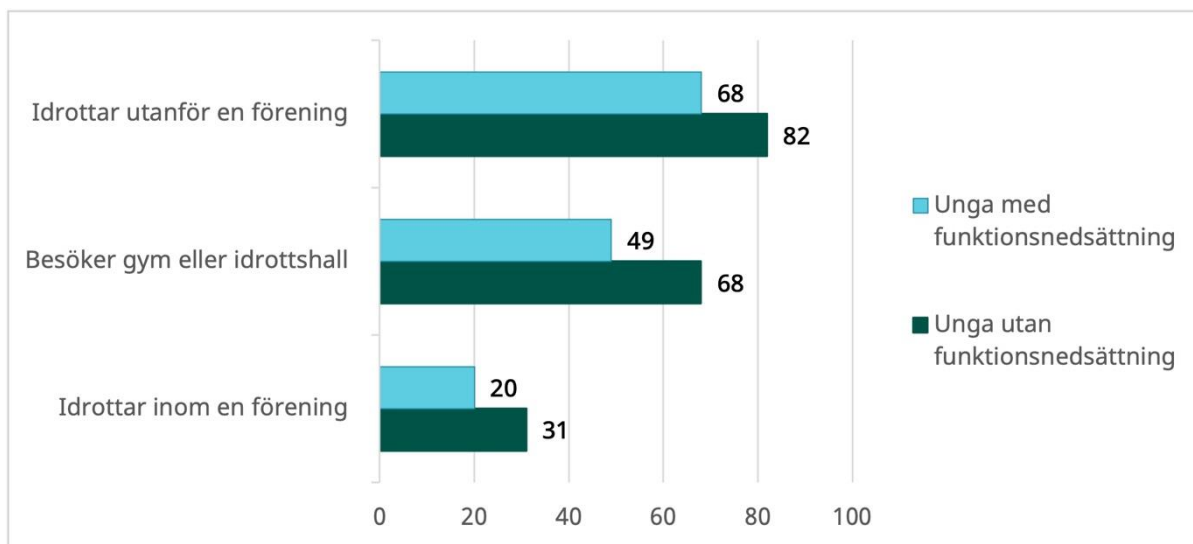
² I gruppen ingår unga som uppgett att de har en eller flera psykiska funktionsnedsättningar, exempelvis ADHD eller autism (Statens medieråd 2023).

Lägre andel unga med funktionsnedsättning som idrottare

Resultaten från MUCF:s Nationella ungdomsenkät 2021 visar att unga med funktionsnedsättning deltar i lägre utsträckning i flera aktiviteter som relaterar till idrott eller motion. Andelen som idrottare både inom och utanför föreningslivet är lägre, liksom andelen som besöker gym eller idrottshall. Deltagande är mindre vanligt bland unga med funktionsnedsättning både om man ser till andelen som deltar varje månad och varje vecka. Det är även en högre andel bland unga med funktionsnedsättning som uppger att de aldrig deltar i någon av dessa tre aktiviteter.

68 procent av unga med funktionsnedsättning idrottare utanför en förening varje månad jämfört med 82 procent av unga utan funktionsnedsättning. Ungefär hälften av alla unga med funktionsnedsättning, 49 procent, besöker ett gym eller en idrottshall varje månad jämfört med 68 procent av unga utan funktionsnedsättning. Även när det gäller idrottande inom föreningslivet finns det en skillnad. Bland unga med funktionsnedsättning är det 20 procent som idrottare inom en förening varje månad, jämfört med 31 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Bland unga i stort är det en högre andel killar som idrottare i förening samt besöker gym eller idrottshall. Samma mönster syns för unga utan funktionsnedsättning, däremot finns det ingen statistiskt säkerställd skillnad mellan killar och tjejer med funktionsnedsättning.

Även tidigare undersökningar har visat att andelen som idrottare och motionerar är lägre bland unga med funktionsnedsättning (MUCF 2014; Statens medieråd 2023). Tidigare undersökningar visar även att personer med funktionsnedsättning i lägre utsträckning än övriga befolkningen är ute i naturen, och att de är överrepresenterade bland de som aldrig tagit del av friluftsliv i någon form (SCB 2022, Riksdagen 2022).

Figur 2.3 Andel unga 16–25 år som idrottare i olika former varje månad, efter förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Tabell 2.1 Andel unga 16–25 år som idrottat i olika former varje månad, efter kön och förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

Form av idrottande	Killar med funktionsnedsättning	Tjejer med funktionsnedsättning	Killar utan funktionsnedsättning	Tjejer utan funktionsnedsättning
Idrottat utanför en förening varje månad	68	70	82	82
Besöker gym eller idrottshall varje månad	52	47	71	65
Idrottat inom en förening varje månad	21	20	34	27

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Unga med funktionsnedsättning spelar mer

I MUCF:s undersökning framträder vissa skillnader i medieanvändning mellan unga med och utan funktionsnedsättning. Det finns inga skillnader mellan grupperna om man ser till andelen som streamar film, TV och går på bio vare sig varje månad eller varje vecka. Däremot är det en något lägre andel unga med funktionsnedsättning som använder sociala medier varje månad. Andelen är 94 procent bland unga med funktionsnedsättning jämfört med 98 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Samma mönster syns om man ser till andelen som använder sociala medier varje vecka, där är andelen 90 procent bland unga med funktionsnedsättning jämfört med 96 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Bland unga i stort är det något vanligare att tjejer använder sociala medier jämfört med killar (MUCF 2023a). Detta mönster syns även för unga med funktionsnedsättning. 97 procent bland tjejer med funktionsnedsättning använder sociala medier varje månad jämfört med 91 procent bland killar med funktionsnedsättning. Ser man till användning varje vecka är andelen 96 procent för tjejer med funktionsnedsättning och 87 procent för killar med funktionsnedsättning.

När det gäller andelen som spelar dator-, tv-, mobilspel eller spel för surfplatta varje månad finns inga skillnader mellan unga med och utan funktionsnedsättning. Däremot är andelen unga som spelar datorspel varje vecka något högre bland unga med funktionsnedsättning, 71 procent jämfört med 64 procent bland unga utan funktionsnedsättning. I båda grupperna är andelen högre bland killar än bland tjejer. 84 procent av killarna med funktionsnedsättning spelar varje vecka jämfört med 78 procent av killarna utan funktionsnedsättning. Bland tjejer med funktionsnedsättning spelar 57 procent varje vecka jämfört med 47 procent bland tjejer utan funktionsnedsättning. Skillnaden är statistiskt säkerställd bland tjejer, men inte bland killar.

Samma mönster framträder i andra undersökningar. Den återkommande undersökningen

Unga & medier visar att unga med psykiska funktionsnedsättningar använder dator och spelar digitala spel i högre grad än unga i genomsnitt. Däremot använder de andra digitala sociala interaktionsmöjligheter i något lägre grad än genomsnittet. De största skillnaderna framträder när man ser till mer frekvent användande. Det är en betydligt större andel unga med psykiska funktionsnedsättningar som använder dator mer än tre timmar per dag. Även andelen som spelar mer än tre timmar per dag är

högre än genomsnittet. Liknande mönster har setts även i tidigare undersökningar. I undersökningen framkommer även att unga med funktionsnedsättning i högre grad anser att de ägnar för mycket tid åt digitala spel. Däremot är det vanligare i denna grupp att uppge att de ägnar för lite tid åt motion och kompisar. Det är även en högre andel bland unga med funktionsnedsättning som anser att medieanvändning varje dag eller några dagar i veckan leder till att de inte gör andra saker de ska göra (Statens medieråd 2023).

Lägre andel unga med funktionsnedsättning som läser

MUCF:s undersökning visar även skillnader sett till andelen som läser böcker samt lyssnar på ljudböcker/poddar varje månad. Det är en lägre andel unga med funktionsnedsättning (43 procent) som läser böcker varje månad jämfört med unga utan funktionsnedsättning (51 procent). Skillnaden är statistiskt signifikant för killar men inte för tjejer. Det är även en något lägre andel unga med funktionsnedsättning som lyssnar på ljudböcker/poddar varje månad jämfört med unga utan funktionsnedsättning, 56 procent jämfört med 61 procent bland andra unga. Även här är skillnaden statistiskt signifikant för killar men inte för tjejer. Bland unga i stort är andelen som läser böcker och lyssnar på ljudböcker högre bland tjejer (MUCF 2023a). Detta mönster syns även bland unga med funktionsnedsättning. Andelen killar med funktionsnedsättning som läser böcker och lyssnar på ljudböcker är lägre både jämfört med tjejer med funktionsnedsättning och unga utan funktionsnedsättning oavsett kön (se tabell 2.2). Andra undersökningar visar liknande resultat. I **Unga & medier** är det en högre andel bland unga med psykisk funktionsnedsättning som aldrig läser böcker och tidningar (Statens medieråd 2023). Även i befolkningen i stort är andelen som aldrig läser böcker eller lyssnar på ljudböcker högre bland personer med funktionsnedsättning (SCB 2022).

Tabell 2.2 Andel unga 16–25 år som uppgett att de läser böcker och lyssnar på ljudböcker varje månad, efter kön och förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

Läser eller lyssnar	Killar med funktionsnedsättning	Tjejer med funktionsnedsättning	Killar utan funktionsnedsättning	Tjejer utan funktionsnedsättning
Läser böcker	34	50	46	56
Lyssnar på ljudböcker/poddar	47	65	55	68

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Små skillnader mellan ungas deltagande i många aktiviteter

För en rad andra fritidsaktiviteter visar resultaten från MUCF:s Nationella ungdomsenkät på små eller inga skillnader mellan unga med och utan funktionsnedsättning. Det är en lägre andel unga med funktionsnedsättning som uppger att de besöker en stadskärna eller köpcentrum varje månad, andelen är 84 procent jämfört med 90 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Andelen är något högre bland tjejer med funktionsnedsättning (88 procent) jämfört med killar med funktionsnedsättning (79 procent). Även andelen unga med funktionsnedsättning som besöker bibliotek varje månad är lägre, i denna grupp är andelen 16 procent jämfört med 23 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Tjejer som har en funktionsnedsättning besöker bibliotek varje månad i lägre utsträckning än tjejer utan funktionsnedsättning (17 procent jämfört med 27 procent). Bland killar finns däremot ingen statistiskt säkerställd skillnad. Det finns inga skillnader i andelen unga som varje månad besöker

- en fritidsgård
- ett kulturhus eller kulturskola
- ett stall
- en simhall
- en religiös byggnad.

Det är en något lägre andel unga med funktionsnedsättning som spelar brädspel varje månad jämfört med unga som inte har funktionsnedsättning. Däremot finns det inga skillnader mellan unga med eller utan funktionsnedsättning sett till andelen som varje månad utövar hantverk, meckar med motorer eller är ute i naturen. Det finns inte heller skillnader sett till andelen som varje månad skriver, utövar kultur³ eller konsumerar kultur⁴.

Unga med funktionsnedsättning möter flera hinder för att delta i aktiviteter på fritiden

MUCF:s undersökning visar även att unga med funktionsnedsättning i högre utsträckning upplevt hinder för att ta del av fritidsaktiviteter jämfört med andra unga. Det vanligaste hindret som unga uppger är tidsbrist. År 2021 uppgav 68 procent av de unga att de avstått från en fritidsaktivitet eftersom de inte haft tid på grund av skola eller arbete. Andelen unga som avstått av detta skäl är lägre bland unga med funktionsnedsättning (56 procent) jämfört med unga utan funktionsnedsättning (70 procent). Att andelen är lägre stämmer överens med att unga med funktionsnedsättning i högre utsträckning uppger att de har för mycket fritid. Bland både unga med och utan funktionsnedsättning är det vanligare att tjejer avstått

³ Här ingår de som uppgett att de utövat någon form av kulturell aktivitet såsom att sjunga, spela instrument, skapa musik, dansa, spela teater eller måla på fritiden.

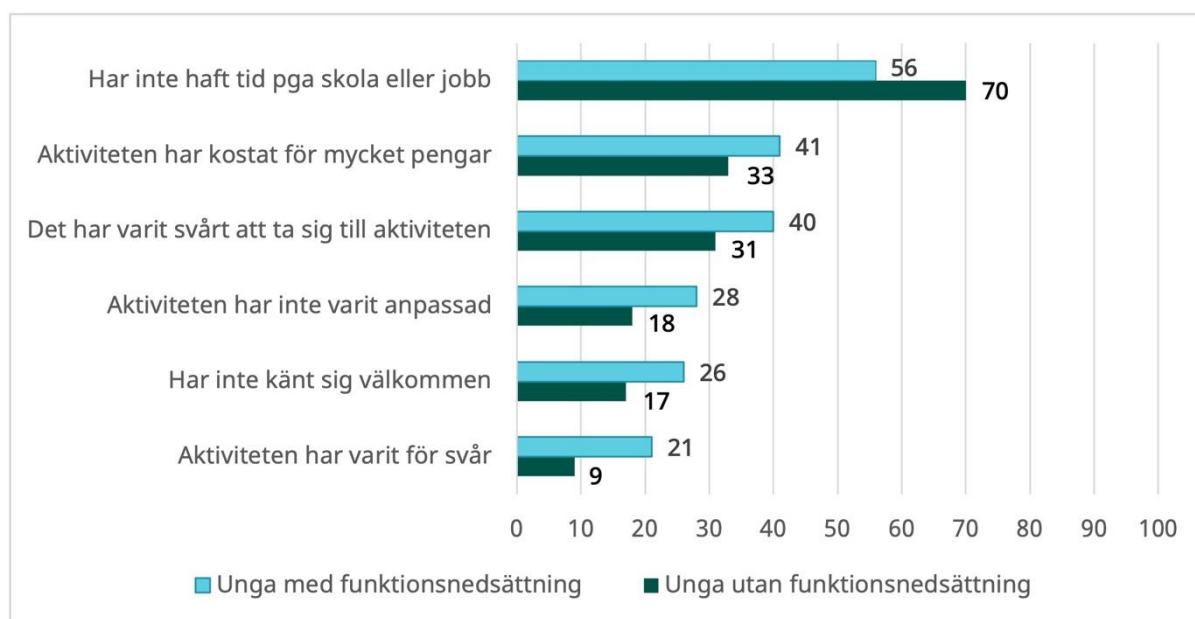
⁴ Här ingår de som uppgett att de konsumerat kultur, exempelvis i form av att titta på teater, konsert, dansuppvisning eller utställning på museum.

från en fritidsaktivitet på grund av tidsbrist. 62 procent av tjejerna med funktionsnedsättning har avstått av detta skäl jämfört med 51 procent av killarna med funktionsnedsättning.

För andra hinder som mäts i undersökningen är andelen högre för unga med funktionsnedsättning. Bland unga med funktionsnedsättning är det 41 procent som avstått från en aktivitet eftersom den kostat för mycket pengar. Andelen bland unga utan funktionsnedsättning är 33 procent. Även andra undersökningar visar att det är vanligare att personer med funktionsnedsättning avstår från fritidsaktiviteter som kostar pengar för att man inte har råd (MFD 2020; SCB 2022).

Det är även vanligare att unga med funktionsnedsättning avstått en aktivitet för att det varit svårt att ta sig till den, 40 procent uppger att de gjort det jämfört med 31 procent av unga utan funktionsnedsättning. Resultaten visar också att andelen som upplever att de har goda möjligheter att ta sig till en fritidsaktivitet med kollektivtrafik är lägre bland unga med funktionsnedsättning, 80 procent jämfört med 85 procent bland unga utan funktionsnedsättning.

MUCF:s undersökning visar slutligen att det är vanligare att unga med funktionsnedsättning avstår från fritidsaktiviteter för att aktiviteten inte varit anpassad, för att de inte känt sig välkomna på aktiviteten eller för att aktiviteten varit för svår (se figur 2.4). Även tidigare undersökningar har visat att det är vanligare att unga med funktionsnedsättning upplever dessa hinder (MUCF 2014, MUCF 2023a).⁵

Figur 2.4 Andel unga 16–25 år som uppgett att de hindrats att delta i en fritidsaktivitet av olika anledningar, efter förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

⁵ För de hinder som redovisas i rapporten (med undantag för hindret tidsbrist) finns det inga statistiskt signifikanta skillnader mellan tjejer och killar med funktionsnedsättning.

Tabell 2.3 Andel unga 16–25 som uppgett att de hindrats att delta i en fritidsaktivitet av olika anledningar, efter kön och förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

Hinder för att delta	Killar med funktionsnedsättning	Tjejer med funktionsnedsättning	Killar utan funktionsnedsättning	Tjejer utan funktionsnedsättning
Har inte haft tid på grund av skola och jobb	51	62	66	74
Aktiviteten har kostat för mycket pengar	36	45	31	35
Det har varit svårt att ta sig till aktiviteten	38	41	31	31
Aktiviteten har inte varit anpassad	27	28	18	17
Har inte känt sig välkommen	23	28	15	19
Aktiviteten har varit för svår	17	23	8	11

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Flera faktorer bidrar till sämre förutsättningar till en aktiv fritid

Även andra undersökningar har visat att personer med funktionsnedsättning möter fler trösklar och hinder för en aktiv fritid. En kartläggning som gjorts av Myndigheten för delaktighet (MFD) visar att många personer med funktionsnedsättning vill göra fler aktiviteter på sin fritid än vad de kan eller har möjlighet till. MFD pekar på att en rad faktorer påverkar en persons förutsättningar att delta i olika typer av fritidsaktiviteter. Aktiviteten i sig behöver vara tillgänglig och om det finns behov av det behöver det finnas tillgång till relevanta hjälpmedel för att genomföra den. Utöver detta behöver det vara möjligt att ta sig till aktiviteten. I en del fall finns också behov av att någon följer med till aktiviteten (MFD 2020). I linje med detta har MFD identifierat flera hinder som gör att personer med funktionsnedsättning inte deltar i aktiviteter trots att de vill:

- De har svårt att delta eftersom aktiviteten inte är tillgänglig.
- De har svårt att ta sig till aktiviteten.
- De saknar sällskap och/eller socialt stöd inför och i samband med aktiviteten.
- De har inte råd att delta.
- De har inte tid och ork.

Det saknas tillgängliga aktiviteter

En grundläggande faktor som bidrar till att unga med funktionsnedsättningar har sämre förutsättningar till en aktiv fritid handlar om att det finns en brist på aktiviteter som är tillgängliga. Det kan handla om att lokaler inte är tillgängliga eller om att aktiviteter inte är organiserade på ett sätt så att de är tillgängliga för alla. Tillgänglighet har både en fysisk och kognitiv dimension. För en del unga erbjuds riktade aktiviteter som ett komplement till generella aktiviteter (som är öppna för alla). MFD har dock uppmärksammat att det finns flera utmaningar kopplade till dessa. En utmaning är att riktade aktiviteter inte uppfattas som intressanta eftersom de riktar sig till en för bred åldersgrupp. En annan är att det är mindre vanligt att riktade aktiviteter erbjuds till personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF). MFD pekar på att unga med NPF kan ha svårt att hitta en plats både i aktiviteter riktade till personer med funktionsnedsättning och i generella aktiviteter. Även brist på information om hur tillgänglig en lokal eller aktivitet är kan leda till att personer med funktionsnedsättning avstår från att delta (MFD 2020).

Att ta sig till aktiviteter kan vara en utmaning

En annan faktor som uppmärksammas av MFD är att det kan finnas hinder och utmaningar förknippade med att ta sig till en aktivitet. Det kan handla om att det saknas tillgänglig transport eller möjlighet att använda färdtjänst för att ta sig till aktiviteten, eller att det saknas parkeringsmöjligheter i närheten av aktiviteten. Möjligheten och villkoren för att använda färdtjänst skiljer sig mellan regioner och kommuner vilket skapar skilda förutsättningar för en aktiv fritid. Personer med funktionsnedsättning kan dessutom ha längre avstånd till sina aktiviteter eftersom utbudet av fritidsaktiviteter som de kan delta i är mindre jämfört med befolkningen i övrigt (MFD 2020).

En del avstår eftersom det inte finns stöd inför och under aktiviteten

MFD pekar även på att möjlighet till sällskap och stöd i samband med deltagande i fritidsaktiviteter är en faktor som kan påverka. Det kan handla om alltifrån att ha en vän som man kan delta i aktiviteter tillsammans med till möjligheten att ha med sig tolk eller ledsagare till en aktivitet. I en undersökning som MFD genomfört uppger över hälften av unga med funktionsnedsättning att de avstår från en fritidsaktivitet eftersom de inte haft en vän eller bekant att genomföra den tillsammans med (MFD 2020). Forskning har även uppmärksammat att fritiden för unga med funktionsnedsättning kan begränsas av fördomsfullt bemötande och omgivningens åsikter om vad som är lämpliga fritidsaktiviteter. Det kan både handla om anhöriga och vård- och boendepersonal (Forte 2023).

Höga kostnader gör det för dyrt att delta

En annan viktig faktor som skapar hinder för en aktiv fritid är höga kostnader. Deltagande i fritidsaktiviteter medför ofta kostnader av flera slag. Utöver kostnaden för deltagande i en aktivitet kan det tillkomma kostnader för att ta sig till denna samt för att skaffa sig utrustning och hjälpmedel som behövs för att delta. MFD har uppmärksammat att hjälpmedel som behövs för fritidsaktiviteter sällan ingår bland de hjälpmedel som kan förskrivas utifrån hälso- och sjukvårdslagen. I en del regioner är dock möjligheten att få tillgång till fritidshjälpmedel större för barn jämfört med vuxna (MFD 2020).

Brist på tid och ork gör att personer med funktionsnedsättning avstår

Slutligen kan brist på tid och ork stå i vägen för deltagande i fritidsaktiviteter. För en del personer med funktionsnedsättning tar vårdbesök och egenvård mycket tid vilket medför minskat utrymme att hinna med och orka delta i aktiviteter (MFD 2020).

Lokala förutsättningar skiljer sig åt

I MFD:s kartläggning framkommer även att förutsättningarna för en aktiv fritid för personer med funktionsnedsättning skiljer sig åt utifrån var i landet de bor. Det beror både på att utbudet av aktiviteter skiljer sig åt och på att förutsättningarna att delta i dessa är beroende av lokala regelverk. När det gäller utbud konstaterar MFD att det finns stora skillnader mellan landets kommuner både sett till utbudet av riktade och generella fritidsaktiviteter. Utbudet påverkas både av om kommunen erbjuder riktade aktiviteter och av om kommunen stimulerar andra aktörer till att erbjuda tillgängliga aktiviteter (exempelvis genom särskilda bidrag för att tillgänglighetsanpassa eller genom att ställa krav på tillgänglighet för generella föreningsbidrag). När det gäller möjlighet att delta konstaterar MFD att villkoren för att använda färdtjänst varierar mellan regioner och kommuner. Det kan exempelvis finnas olika regler för hur många resor som får göras, hur långa dessa får vara, om det finns möjlighet att resa till annan kommun samt för möjlighet att ta med fritidshjälpmedel och ledsagare. Även regelverk för tolktjänster och hjälpmedel ser olika ut. Utifrån MFD:s kartläggning framstår villkoren för personer med funktionsnedsättning som bor på landsbygder generellt som sämre. De är generellt mindre nöjda med sin fritid jämfört med andra personer med funktionsnedsättning. Detta beror sannolikt på att utbudet av aktiviteter är lägre och att det är längre avstånd till de aktiviteter som finns (MFD 2020). Samma mönster framkommer i en kartläggning som Kulturrådet gjort av tillgängligheten i det svenska kulturlivet. Denna visar att tillgången till riktade kulturaktiviteter är störst i storstadsområden (Statens kulturråd 2023).

Demokratisk delaktighet

Demokratisk delaktighet har flera dimensioner. En central del är rätten att rösta i offentlig val. Men demokratisk delaktighet omfattar även möjligheten att vara aktiv i föreningslivet och i politiska beslutsprocesser samt att kunna ta del av samhällsinformation. I bred bemärkelse kan man säga att demokratisk delaktighet handlar om möjligheten att kunna påverka, vara delaktig och uttrycka åsikter. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning fastslår att konventionsstaterna har en skyldighet att garantera personer med funktionsnedsättning politiska rättigheter på lika villkor samt främja deras möjligheten att delta i offentliga sammanhang och föreningsliv (MFD 2023).

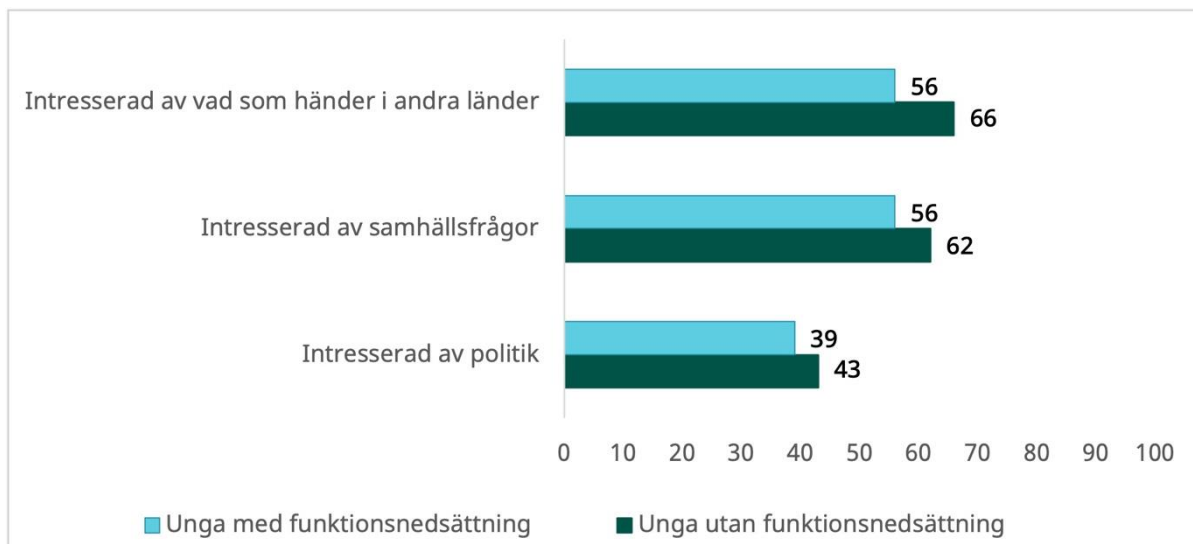
Historiskt sett är personer med funktionsnedsättning en grupp som nekats demokratiska rättigheter. Först 1989 fattade riksdagen beslut om att det inte längre skulle gå att omyndigförklara personer och i och med detta beslut undanröjdes det sista hindret för allmän rösträtt i Sverige. Fram till dess nekades många personer med intellektuell funktionsnedsättning möjligheten att rösta. Idag finns det inga formella juridiska hinder för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga i demokratin. Trots detta visar en rad studier att den demokratiska delaktigheten är lägre bland personer med funktionsnedsättning (MFD 2022). I demokratiutredningens slutbetänkande **Låt fler forma framtiden!** (SOU 2016:5) konstateras att det finns skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen både sett till förutsättningar att delta och utöva inflytande och sett till faktiskt deltagande. Det finns även skillnader inom gruppen med funktionsnedsättningar. Samma mönster återfinns även bland unga med funktionsnedsättning.

I det här kapitlet presenteras inledningsvis statistik från MUCF:s Nationella ungdomsenkät som berör området demokratisk delaktighet. Därefter följer en genomgång av resultat från andra svenska undersökningar som belyser villkoren för politiskt deltagande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning. När det är möjligt redogörs för situationen för unga med funktionsnedsättning. Flertalet av de studier som finns har dock ett bredare fokus och undersöker inte särskilt förutsättningarna för unga. MUCF bedömer dock att de slutsatser som dras avseende hinder och utmaningar för demokratisk delaktighet för vuxna med funktionsnedsättning är relevanta även för unga.

Små skillnader i politiskt deltagande, men något lägre intresse bland unga med funktionsnedsättningar

Resultat från MUCF:s Nationella ungdomsenkät visar att det inte finns nämnvärda skillnader mellan unga med och utan funktionsnedsättningar vad gäller att ha deltagit i olika typer av politiska aktiviteter. Det framkommer dock att personer med funktionsnedsättningar i högre utsträckning bär märken eller symboler som uttrycker en åsikt (17 procent), jämfört med unga som inte har någon funktionsnedsättning (11 procent).

Det finns inga skillnader mellan unga med och utan funktionsnedsättningar sett till andelen som är medlemmar i en förening som är inriktad mot politik eller samhällsfrågor.⁶ Däremot är unga som har funktionsnedsättning i lägre utsträckning intresserade av samhällsfrågor, andelen är 56 procent jämfört med 62 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Skillnaden är statistiskt säkerställd bland tjejer, men inte bland killar. Även andelen unga med funktionsnedsättning som är intresserade av vad som händer i andra länder är lägre, 56 procent jämfört med 66 procent. Undersökningen visar däremot ingen statistiskt signifikant skillnad i andelen som är intresserade av politik.

Figur 3.1 Andel unga 16–25 år som är intresserade av vad som händer i andra länder, samhällsfrågor och politik, efter förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Tabell 3.1 Andel unga 16–25 år som är intresserade av vad som händer i andra länder, samhällsfrågor och politik, efter kön och förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

Form av intresse	Killar med funktionsnedsättning	Tjejer med funktionsnedsättning	Killar utan funktionsnedsättning	Tjejer utan funktionsnedsättning
Intresserad av vad som händer i andra länder	54	56	64	68
Intresserad av samhällsfrågor	50	61	57	68
Intresserad av politik	41	36	44	42

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

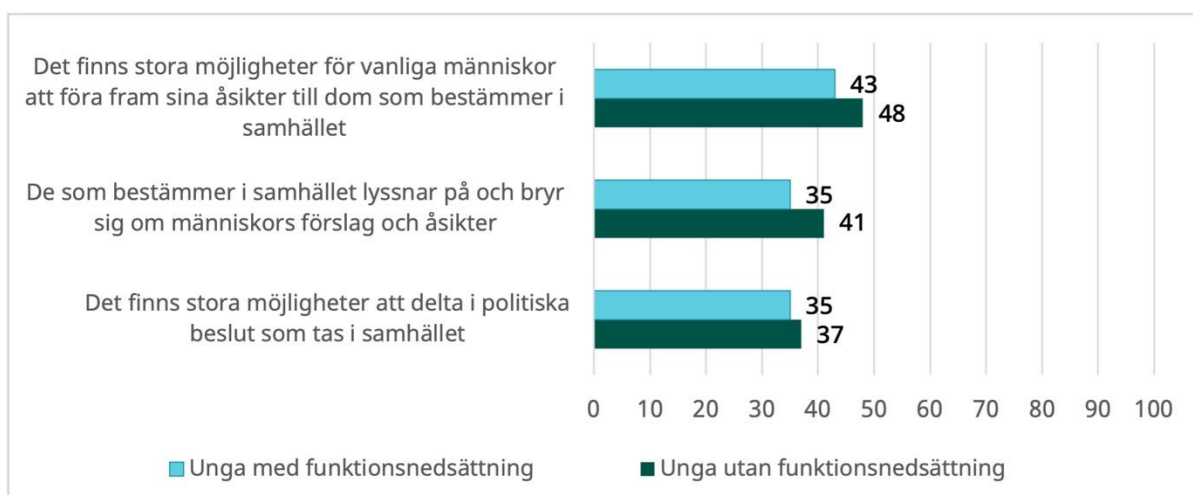
⁶Till sådana föreningar räknas här svarsalternativen ”Politiskt parti/ungdomsförbund”, ”Förening för miljö/djur/klimat etcetera” eller ”Förening/organisation för övriga samhällsfrågor”.

Bland unga i stort är det en högre andel tjejer som är intresserade av som händer i andra länder och av samhällsfrågor (MUCF 2021). Även bland unga med funktionsnedsättning är andelen som är intresserad av samhällsfrågor högre bland tjejer (61 procent) jämfört med killar (50 procent). Däremot finns det ingen statistiskt signifikant skillnad mellan killar och tjejer med funktionsnedsättning sett till andelen som är intresserad av vad som händer i andra länder eller andelen som är intresserad av politik.

Fördjupade analyser som MUCF gjort där unga grupperats utifrån både grad av intresse och deltagande visar vidare att unga med funktionsnedsättning i högre utsträckning tillhör gruppen lågengagerade jämfört med unga som inte har någon funktionsnedsättning. Bland unga med funktionsnedsättning tillhör 24 procent gruppen lågengagerade jämfört med 18 procent bland unga som inte har någon funktionsnedsättning. Unga som tillhör denna grupp har både ett lågt intresse för politik, samhällsfrågor och omvärlden och ett lågt deltagande i olika typer av politiska aktiviteter (MUCF 2021).

Unga med funktionsnedsättning upplever att det är svårare att påverka

I Nationella ungdomsenkäten finns även frågor som mäter upplevda möjligheter att påverka och upplevd delaktighet i samhällslivet. Även här visar resultaten på skillnader mellan unga med och utan funktionsnedsättning. Det är en lägre andel unga med funktionsnedsättning (43 procent) som instämmer i att det finns stora möjligheter att föra fram åsikter till beslutsfattare jämfört med bland unga utan funktionsnedsättning (48 procent). Skillnaden är statistiskt säkerställd bland tjejer, men inte bland killar. Andelen som instämmer är lägre bland tjejer med funktionsnedsättning jämfört med killar med funktionsnedsättning (se tabell 3.2), denna skillnad är dock inte statistiskt säkerställd. Det är även en lägre andel unga med funktionsnedsättning som instämmer i att beslutsfattare lyssnar på och bryr sig om människors förslag och åsikter. 35 procent i denna grupp instämmer jämfört med 41 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Däremot finns det inga statistiskt signifikanta skillnader mellan grupperna sett till andelen som instämmer i att det finns stora möjligheter att delta i politiska beslut som tas i samhället.

Figur 3.2 Andel unga 16–25 år som tycker det finns möjligheter att påverka, efter förekomst av funktionsnedsättning, 2021. Procent.

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Not: Figuren visar andelen som svarat "Stämmer mycket bra" eller "Stämmer ganska bra" på de tre påståendena.

Tabell 3.2 Andel unga 16–25 år som tycker det finns möjligheter att påverka, efter kön och förekomst av funktionsnedsättning. 2021. Procent.

Möjlighet att påverka	Killar med funktionsnedsättning	Tjejer med funktionsnedsättning	Killar utan funktionsnedsättning	Tjejer utan funktionsnedsättning
Stora möjligheter för vanliga människor att föra fram sina åsikter till dom som bestämmer i samhället	46	40	49	47
De som bestämmer i samhället lyssnar på och bryr sig om människors förslag och åsikter	35	35	41	41
Stora möjligheter att delta i politiska beslut som tas i samhället	35	35	37	38

Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationella ungdomsenkäten 2021

Not: Figuren visar andelen som svarat "Stämmer mycket bra" eller "Stämmer ganska bra" på de tre påståendena.

Resultaten från MUCF:s undersökning pekar även mot att unga med funktionsnedsättning i lägre utsträckning upplever sig delaktiga i det svenska samhället. Andelen som uppger att de känner sig delaktiga i det svenska samhället är 41 procent bland unga med funktionsnedsättning. Motsvarande andel för unga utan funktionsnedsättning är 52 procent. Det är även en något lägre andel som känner sig hemma i Sverige, 86 procent jämfört med 90 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Denna skillnad är statistiskt säkerställd bland tjejer, men inte bland killar. Resultaten visar även på skillnader i andelen som upplever att de behövs i det svenska samhället. 40 procent instämmer i detta påstående bland unga med funktionsnedsättning jämfört med 50 procent bland unga utan funktionsnedsättning. Även denna skillnad är endast statistiskt säkerställd bland tjejer.

Lägre valdeltagande bland unga med funktionsnedsättning

SCB:s analys av valdeltagandet i riksdagsvalet 2022 visar att personer med funktionsnedsättning har ett lägre valdeltagande än övriga befolkningen, skillnaden finns både bland män och kvinnor och i alla åldersgrupper. I den övriga befolkningen är valdeltagandet generellt lägre bland yngre och äldre röstberättigade jämfört med resten av befolkningen och det stämmer även för personer med funktionsnedsättning. Bland unga med funktionsnedsättning i åldrarna 18–29 år röstade drygt 70 procent år 2022, vilket kan jämföras med ungefär 80 procent bland övriga unga. Störst skillnad

i valdeltagande mellan personer med och utan funktionsnedsättning finns dock bland de äldre, 65 år och uppåt (SCB 2023).

SCB:s analys visar även att valdeltagandet skiljer sig mellan personer med olika typ av funktionsnedsättning och olika grad av svårigheter. I analysen undersöker SCB skillnader i valdeltagande utifrån förmåga att höra, se, gå och gå i trappor, komma ihåg eller koncentrera sig, ta hand om sig själv samt kommunicera. Generellt sett är valdeltagandet lägre bland personer som uppgett att de har stora svårigheter eller inte kan alls när de skattat sin förmåga. När det gäller personer som uppgett att de har stora svårigheter eller inte alls kan höra, ta hand om sig själv eller kommunicera är dock antalet svarande för få för att det ska gå att göra en skattning. Analysen visar även på skillnader i valdeltagande mellan de som enbart uppgett vissa svårigheter att se, komma ihåg och koncentrera sig, ta hand om sig själv samt kommunicera och de som uppgett att de inte har några svårigheter (SCB 2023).

Det saknas aktuell kunskap om politisk representation

Unga som grupp är klart underrepresenterade bland förtroendevalda på alla nivåer. År 2022 utgjorde unga i åldern 18–24 år knappt tio procent av den vuxna befolkningen. Detta kan jämföras med andelen unga bland de förtroendevalda som i valet 2022 var 0,6 procent i riksdagen, 2,1 procent i regionfullmäktige och 2,5 procent i kommunfullmäktige. Andelen unga som valdes ökade på samtliga nivåer i valet 2014 och därefter har det skett en minskning. På samtliga nivåer är andelen killar som är förtroendevalda högre än andelen tjejer (MUCF 2024).

Det saknas en aktuell lägesbild av i vilken utsträckning personer med funktionsnedsättning är representerade bland politiskt förtroendevalda (MFD 2024). En äldre undersökning som SCB genomförde bland förtroendevalda 2014 visar dock att personer med funktionsnedsättning är underrepresenterade bland förtroendevalda. Enligt undersökningen har omkring 20 procent av de folkvalda i kommunfullmäktige någon typ av funktionsnedsättning. Det kan jämföras med att 26 procent av befolkningen i åldern 16–64 år uppskattades ha en funktionsnedsättning år 2012. Utifrån undersökningen är de vanligaste typerna av funktionsnedsättning bland folkvalda astma/allergi, hörselnedsättning, synnedsättning, diabetes, samt hjärt-/kärlsjukdom (SCB 2016). MFD:s bedömning är att det är troligt att förutsättningarna för partipolitiskt engagemang inte förbättrats radikalt sedan undersökningen genomfördes (MFD 2024). MUCF delar denna bedömning och kan mot denna bakgrund konstatera att andelen unga förtroendevalda med funktionsnedsättning troligen är lägre jämfört med unga i stort.

Unga med psykisk funktionsnedsättning tar i lägre utsträckning del av nyhetsmedier

Studier har visat att det finns samband mellan nyhetskonsumtion och politiskt intresse och deltagande. Generellt sett är unga som tar del av nyheter mer intresserade av politik och samhällsfrågor och deltar i högre grad. Samtidigt är orsakssambanden inte självklara – är det nyhetskonsumtionen som skapar intresse eller är politiskt intresserade personer mer benägna att ta del av nyheter? (Amnå et al. 2016). Resultat från undersökningen ”Ungar och medier” visar att det finns skillnader i nyhetskonsumtion mellan unga med och utan funktionsnedsättning. Unga med psykiska funktionsnedsättningar i åldern 13–16 år svarar i något högre grad att de inte alls tar del av nyheter via nyhetsmedier och sociala medier.

I åldersintervallet 17–18 år är det en något större andel bland unga med funktionsnedsättning som dagligen tar del av nyheter genom youtubers/influencer. Unga med funktionsnedsättning svarar även i något högre grad än genomsnittet att de inte alls tar del av etablerade nyhetsmedier. För SVT, TV4 och Sveriges Radio skiljer det 11–13 procentenheter mellan unga med psykiska funktionsnedsättningar och genomsnittet i åldersintervallet 13–16 år, i åldrarna 17–18 år är skillnaderna större, till exempel 20–25 procentenheter för public service-medier. Undersökningen visar även att unga med funktionsnedsättning i åldern 17–18 i något högre utsträckning uppger att de delar eller kommenterar nyheter på sociala medier (Statens medieråd 2023).

Unga med funktionsnedsättning involveras mindre ofta i delaktighetssatsningar

För unga aktualiseras delaktighet och inflytande på delvis andra sätt eftersom delar av ungdomsgruppen saknar rösträtt. Här ligger ett stort ansvar inte minst på kommuner att skapa kanaler för delaktighet och inflytande för unga. En kartläggning som MUCF genomförde tillsammans med SKR 2019 visar att inflytandeforum som riktar sig till unga finns i åtminstone 136 kommuner. Dessa är organiserade på olika sätt och har delvis olika syften. Bland de syften som flest uppger återfinns att ge unga kunskap om den demokratiska processen samt att unga ska få möjlighet att påverka i ungdomsfrågor (MUCF 2019). Kartläggningen pekar mot att unga med funktionsnedsättning är underrepresenterade i kommunala inflytandeforum. Drygt en fjärdedel av kommunerna/regionerna uppger att det finns deltagare med funktionsnedsättning och lika många svarar att det inte finns deltagare med funktionsnedsättning (MUCF & SKL 2019). I samband med kartläggningen genomförde MUCF även intervjuer med kommunala tjänstepersoner. I dessa lyftes särskilt svårigheter att nå ut till unga med intellektuell funktionsnedsättning som går i anpassad skola (MUCF 2019).

Unga med intellektuell funktionsnedsättning är ofta underrepresenterade även i andra delaktighetssatsningar. På nationell nivå är Skolval i samband med våra allmänna val ett exempel på en sådan satsning. MUCF har haft ansvar för att anordna skolval i samband med riksdagsval sedan 2002 och EU-val sedan 2014. Sammanlagt har över två miljoner unga röstat under dessa år. Anpassade skolor har i samtliga skolval deltagit i betydligt lägre grad jämfört med andra skolformer. I samband med det senaste riksdagsvalet 2022 deltog 53 procent av alla högstadie- och gymnasieskolor i Sverige. Andelen anpassade skolor som deltog var dock lägre, 41 procent (MUCF 2023b).

Deltagande i olika former av delaktighetssatsningar innebär att unga erbjuds en ingång till engagemang. Både mer direkt i form av en konkret möjlighet att göra sin röst hörd och i bredare bemärkelse på så vis att deltagande bidrar till att stimulera ungas intresse för samhällsfrågor och politik och lägger en grund för framtida politiskt deltagande. Utvärderingar har visat att såväl lärare som elever upplever att deltagande i skolval bidrar till ökad kunskap och intresse för politik och politiskt deltagande. För unga på anpassad skola är också skolan den överlägset viktigaste kanalen för att få kunskap om demokrati och röstningsförfarandet (MUCF 2023b). Mot denna bakgrund är det problematiskt att studier pekar mot att unga med funktionsnedsättning, och unga med intellektuell funktionsnedsättning i synnerhet, i lägre utsträckning involveras i olika typer av delaktighets- och inflytandesatsningar. Det kan tänkas bidra till ovan nämnda mönster av att såväl intresse som deltagande i gruppen är något lägre jämfört med unga som inte har en funktionsnedsättning.

Flera faktorer bidrar till sämre förutsättningar för demokratisk delaktighet

Det finns en rad aspekter som påverkar en individs möjlighet till delaktighet och inflytande i samhällslivet. Det handlar om alltifrån förutsättningar för att utveckla ett politiskt intresse och en vilja att delta till praktiska förutsättningar att delta i demokratiska processer. Till det senare hör exempelvis utformning av mötes- och vallokaler, tillgänglighet till hjälpmedel av olika slag samt möjlighet att ta del av information och följa samhällsdebatten.

Tidigare undersökningar visar att det finns en rad faktorer som bidrar till att både deltagande och upplevd delaktighet är lägre bland personer med funktionsnedsättning. En del av dessa är kopplade till brister på samhällsnivå medan andra är kopplade till individuella förutsättningar (jfr. MFD 2016). På ett grundläggande plan kan en funktionsnedsättning som sådan försvåra politisk delaktighet. I flera undersökningar framkommer att brist på ork och energi till följd av en eller flera funktionsnedsättningar kan leda till en lägre benägenhet att engagera sig (MFD 2016; Simmeborn Fleischer 2015). Samtidigt är det tydligt att det huvudsakligen är brister på samhällsnivå som skapar trösklar och hinder – alltifrån otillgängliga möteslokaler och mötesformer till attityder till personer med funktionsnedsättning. Vidare är det tydligt att personer med funktionsnedsättning möter hinder i flera sammanhang – i vallokalen när de ska utöva sin rösträtt, i sitt engagemang i mellanvalsdemokratin och som förtroendevalda representanter i olika politiska församlingar. Dessa hinder ser olika ut beroende på både sammanhang och typ av funktionsnedsättning. I resterande del av kapitlet ges en mer utförlig beskrivning av olika faktorer som bidrar till sämre förutsättningar till demokratisk delaktighet hos personer med funktionsnedsättning.

Bristande tillgänglighet skapar trösklar och hinder för deltagande

Flera undersökningar pekar på att personer med funktionsnedsättning möter trösklar och hinder som beror på bristande tillgänglighet. I dessa framkommer att det finns brister både avseende **fysisk** och **kognitiv** tillgänglighet. Den fysiska tillgängligheten handlar exempelvis om möjligheten att kunna ta sig in och ta sig runt i olika utrymmen. Det kan exempelvis handla om möteslokaler av olika slag samt vallokaler. Kognitiv tillgänglighet handlar exempelvis om möteskultur och tillgång till information (MFD 2016).

Flera undersökningar har visat på bristande tillgänglighet i relation till lokaler – såväl möteslokaler som vallokaler (SCB 2016, MFD 2019, 2023, SOU 2016:5). Uppföljningar i samband med de senaste allmänna valen visar att bristande tillgänglighet till och i vallokaler upplevs vara ett problem. I MFD:s uppföljningar av de senaste valen (MFD 2019, 2023) framkommer brister i form av röstsedlar som är svåra att nå och röstbås som inte är tillgängliga. Även lokalerna brister ibland i tillgänglighet – eftersom de är svåra att komma in i eller röra sig i, exempelvis eftersom det saknas parkeringsplatser i närområdet, att det saknas hiss i byggnaden eller på grund av trängsel i vallokalen.

MFD:s uppföljning av valet 2018 visar också på utmaningar i form av valstugor som inte är tillgängliga till följd av att trängsel och att det saknas ramper. Personer med hörselnedsättning har rapporterat bristande tillgänglighet eftersom det saknats hörselteknisk utrustning i vallokaler, valstugor och vid torgmöten. Blinda och dövblinda möter särskilda utmaningar till följd av bristande tillgänglighet – eftersom det saknas valinformation från partierna och informationen på röstsedlarna inte är tillgänglig (MFD 2019). I flera undersökningar framkommer att valintegriteten är svår att upprätthålla för blinda eftersom det inte går att personrösta utan assistans (Simmeborn Fleischer 2015; SOU 2016:5).

En intervjuundersökning som SCB genomförde 2014 visar att det även finns utmaningar kopplade till möteslokaler. Undersökningens intervjuer med förtroendevalda visar på skilda erfarenheter – en del menar att tillgängligheten förbättrats avsevärt över tid medan andra ser stora kvarstående problem (SCB 2016). En anledning till att erfarenheterna skiljer sig åt är sannolikt att tillgängligheten skiljer sig mellan olika kommuner. En kartläggning som demokratiutredningen gjorde av politiska möteslokaler 2015 visade att det finns brister i den fysiska tillgängligheten i ett antal kommuner. Bristerna är störst avseende lokaler som används för nämndsammanträden. Endast 57 procent av kommunerna och regionerna uppgav att de lokaler som används för nämndsammanträden är helt tillgängliga medan 82 procent uppgav att de lokaler som används för fullmäktigesammanträden är tillgängliga (SOU 2016:5). I SCB:s intervjuundersökning framkommer också att de lokaler som används för de politiska partiernas interna möten upplevs ha de största bristerna. Intervjuerna pekar mot att kommunens lokaler som används för möten med förtroendevalda ofta upplevs vara tillgängliga. Även här syns dock samma mönster som i demokratiutredningens kartläggning – lokaler som används för nämndsammanträden upplevs vara tillgängliga i lägre grad jämfört med lokaler som används för kommunfullmäktigesammanträden (SCB 2016).

Flera undersökningar visar även att det finns brister avseende **kognitiv** tillgänglighet. Detta omfattar aspekter som tydlig information, strukturerade mötesformer och regelbundna pauser under möten. En rapport från MFD pekar mot att den klassiska mötesformen – fysiska träffar som sker vid specifika tidpunkter i en lokal där man tillsammans med andra diskuterar olika frågor och framföra sina åsikter

– som utgör en viktig del av mellanvalsdemokratins stänger ute en del personer med psykisk funktionsnedsättning från deltagande. Det kan exempelvis handla om personer som har svårt att passa tider, koncentrera sig under en längre tid, formulera sig muntligt och personer som har svårt för sociala sammanhang, exempelvis på grund av social fobi. För att skapa en mer tillgänglig möteskultur kan det vara viktigt med tydlig information inför mötet, tydlig struktur för mötet, att mötesdeltagarna pratar en i taget och att det tas pauser under mötet (MFD 2016).

MFD har även uppmärksammat att bristande kognitiv tillgänglighet i förhållande till de allmänna valen. Myndighetens uppföljning visar att brist på tillgänglig informationen i såväl vallokaler som valstugor försvårar för personer med funktionsnedsättning. MFD lyfter bland annat att bristen på information på lättläst svenska försvårar deltagande för personer som har en intellektuell funktionsnedsättning (MFD 2019).

Brist på stöd står i vägen för deltagande

För en del personer med funktionsnedsättning är individuella stöd och hjälpmedel en förutsättning för möjligheten att vara delaktig i samhället. Det handlar exempelvis om stöd i form av färdtjänst, personlig assistans, ledsagare och boendestöd.⁷ En undersökning från MFD pekar dock mot att det stöd som beviljas inte alltid är tillräckligt för att möjliggöra engagemang. Undersökningen visar att rätten till stöd sällan omfattar politiska aktiviteter där människor kan delta i syfte att uttrycka åsikter, exempelvis politiska möten av olika slag (MFD 2016).

Rädsla för att förlora ersättning avskräcker från deltagande

Ytterligare ett problem som lyfts fram i flera undersökningar är att regelverket för sjukförsäkringen kan stå i vägen för samhällsengagemang (MFD 2016; Simmeborn Fleischer 2015; SOU 2016:5). För personer med funktionsnedsättning som har aktivitets- eller sjukersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga kan det finnas en rädsla för att engagera sig ideellt av rädsla för att förlora hela eller delar av sin ersättning. I undersökningar framkommer att det finns en oro för att deltagande i aktiviteter eller engagemang i ett parti eller förening ska leda till att Försäkringskassan omprövar sin bedömning av deras arbetsförmåga. I dagens regelverk medges utrymme för visst samhällsengagemang men utifrån den oro som framkommer i flera undersökningar är det tydligt att regelverket i praktiken tolkas som ett hinder för deltagande.

Bristande incitament att delta

Det finns även studier som pekar mot att inställningen till personer med funktionsnedsättning – och de funktionshinderpolitiska frågorna – påverkar viljan att delta. I en underlagsundersökning till Demokratiutredningen (Simmeborn Fleischer 2015) framkommer exempelvis att personer med funktionsnedsättning som intervjuats upplever att det finns ett bristande intresse hos de politiska partierna både för de funktionshinderspolitiska frågorna och för att ha förtroendevalda med funktionsnedsättning. Det har lett till att en del av de intervjuade valt bort engagemang i de politiska partierna till förmån för engagemang i intresseorganisationer eftersom de upplevs ge en bättre plattform för att driva de frågor som man tycker är viktiga.

⁷ Sådant stöd kan beviljas antingen enligt Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) eller Socialtjänstlagen.

I SCB:s undersökning med förtroendevalda framkommer vidare att personer med funktionsnedsättning ofta själv behöver driva på och ställa krav på anpassningar. I intervjuer framträder en bild av anpassningar görs men att det är först efter att personer med funktionsnedsättning uppmärksammar att det finns problem med bristande tillgänglighet. Det ställer krav på individer att stå upp för sig och ta risken att upplevas som besvärliga (SCB 2016). I förlängningen medför det en risk att personer lämnar sina uppdrag eftersom de tröttnar eller inte orkar kräva anpassningar.

En rapport från MFD om förutsättningarna för demokratisk delaktighet för personer med psykiska funktionsnedsättningar belyser ytterligare dimensioner. I rapporten framkommer att personer med psykiska funktionsnedsättningar dels upplever att det finns en okunskap i samhället, dels upplever att detta leder till negativa attityder och dåligt bemötande. Även förekomsten av självstigmatisering lyfts fram som ett hinder i MFD:s undersökning. Personer som intervjuats berättar att de har låg självkänsla och att de undviker att engagera sig eftersom de inte upplever att deras röster är viktiga. I samma rapport framkommer också att missnöje med det politiska systemet, politiska beslutsfattare och möjligheten att påverka leder till bristande intresse för att engagera sig. Flera av de som deltagit i undersökningen uttrycker erfarenhet av att deras rättigheter inte respekterats och att de fått kämpa för olika typer av stöd. Det återkommer också att personer försökt påverka men upplever att de inte fått gehör för sina synpunkter eller blivit bemötta med respekt. Sådana erfarenheter av påverkansförsök kan minska viljan att försöka igen (MFD 2016).

Lägre tillgång till resurser skapar sämre förutsättningar för deltagande

Ytterligare en faktor som bidrar till att personer med funktionsnedsättning har sämre förutsättningar till demokratisk delaktighet är att gruppen är mindre resursstark. MFD uppmärksammar i sin rapport om demokratisk delaktighet för personer med psykiska funktionsnedsättningar (MFD 2016) att tillgång till olika typer av resurser är ofta en förutsättning för ett aktivt samhällsengagemang. En rad faktorer – utbildning, ställning på arbetsmarknaden, inkomst, hälsa och sociala nätverk – avgör vilka resurser en person har tillgång till. Forskning om politiskt deltagande har visat att det är vanligare att resursstarka personer är engagerade i både politiska processer och i civilsamhällesorganisationer. I linje med detta har MFD uppmärksammat att en faktor som bidrar till lägre demokratisk delaktighet är att personer med psykisk funktionsnedsättning är mindre resursstarka. Myndigheten pekar på att gruppen – jämfört med befolkningen i stort – har en lägre utbildningsnivå, svagare ställning på arbetsmarknaden, sämre självupplevd hälsa och sämre ekonomiska förutsättningar än befolkningen som helhet (MFD 2016).

Även demokratiutredningen lyfter i sitt slutbetänkande att lägre demokratisk delaktighet – i det här fallet valdeltagande – inte nödvändigtvis är direkt förknippat med funktionsförmåga. Med hänvisning till forskning pekar utredningen på att det finns andra faktorer som bidrar till att förklara skillnader mellan personer med och utan funktionsnedsättning. Till dessa hör skillnader sett till civilstånd, utbildningsnivå och inkomster (SOU 2016:5).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors fortsatta arbete

MUCF är en av 28 myndigheter som har ett särskilt ansvar för att följa upp funktionshinderspolitiken 2021–2031. I MUCFs fall handlar det om att följa upp områdena kultur och fritid samt demokratisk delaktighet. Den här rapporten bidrar till en nulägesbeskrivning av unga med funktionsnedsättnings tillgång och möjligheter kopplat till kultur och fritid samt demokratisk delaktighet. I detta avslutande kapitel sammanfattas nuläget inom respektive område och de utmaningar som myndigheten identifierat. Därefter beskrivs hur MUCF planerar att arbeta med frågorna framöver.

Sammanfattning av nuläget

Rapporten visar att ungas deltagande – och förutsättningar att delta – i olika typer av fritidsaktiviteter skiljer sig åt utifrån om de har en funktionsnedsättning eller inte. Unga med funktionsnedsättning är i lägre utsträckning nöjda med sin fritid, ägnar sig i lägre utsträckning åt flera typer av fritidsaktiviteter och upplever i större utsträckning hinder för att delta. Det innebär i förlängningen att unga med funktionsnedsättning i lägre grad tar del av de positiva hälsoeffekter som är kopplade till fritid. Rapporten visar att det finns flera faktorer som bidrar till att unga med funktionsnedsättning har sämre förutsättningar för en aktiv och meningsfull fritid. Det handlar bland annat om brist på tillgängliga aktiviteter samt svårigheter att ta sig till och bekosta aktiviteter. I en del fall kan också bristande tillgång till stöd i samband med deltagande i aktiviteter stå i vägen för deltagande.

Rapporten visar även att unga med funktionsnedsättningar har sämre förutsättningar till demokratisk delaktighet. Unga med funktionsnedsättning har en lägre tilltro till möjligheten att påverka politiska beslutsfattare och röstar i lägre utsträckning jämfört med unga som inte har en funktionsnedsättning. I rapporten framkommer att bristande fysisk och kognitiv tillgänglighet skapar trösklar och hinder för politiskt deltagande bland unga med funktionsnedsättning. Det handlar om alltifrån lokaler till mötesformer och tillgång till information. Även inom detta område kan deltagande försvåras av bristande tillgång till stöd.

För att skapa förutsättningar för alla unga ska kunna ha en aktiv fritid och möjlighet till politiskt deltagande behöver tillgång till färdtjänst, fritidshjälpmiddel, ledsagare och tolk säkerställas vid behov. MUCF bedömer även att det finns ett behov av att fortsätta sprida kunskap om funktionsnedsättningar till tjänstepersoner och ideellt verksamma. Kunskap om behoven hos olika grupper av unga och vad som krävs för att skapa tillgängliga lokaler och aktiviteter är en förutsättning för att kunna inkludera fler unga oavsett om det handlar om kultur- och fritidsaktiviteter eller politiskt deltagande.

MUCF:s planerade arbete

Den framtagna lägesbeskrivningen kommer att vara en viktig del i MUCF:s fortsatta arbete med funktionshinderspolitiken. Rapporten kommer att spridas externt och användas som underlag vid de samråd som MUCF genomför tillsammans med Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet och funktionshinderrörelserna. Rapporten kommer också föreslås ligga till grund för de inspel som MUCF förväntas

komma med i samband med framtagande av ny nationell handlingsplan för funktionshinderpolitiken, ett arbete som kommer att intensifieras under 2026.

I rapporten presenteras resultat från MUCF:s Nationella ungdomsenkät som är en återkommande enkätundersökning som går ut till unga i åldern 16–25 år. Undersökningen har genomförts ungefär vart tredje år sedan 2004. Myndigheten planerar att göra en uppföljning av denna nulägesbild 2027–2028, då kan vi inkludera resultat från de undersökningar som genomförts 2024 och 2027. Arbetet med att ta fram nulägesbeskrivningar är en viktig del av uppföljningen av levnadsvillkoren för målgruppen.

Rapporten kommer även att användas som underlag för uppdragsplanering samt internutbildning på myndigheten. Det samlade arbetet MUCF gör ska vara intersektionellt och normkritiskt. Det innebär att myndigheten utgår från att personer möter olika verkligheter, attityder och förutsättningar. Samt att bemötande och livsvillkor påverkas av till exempel kön, hudfärg, funktionsförmåga, sexualitet med mera. Både att lyfta fram de olika verkligheterna och att verka för att alla människor ska ha goda förutsättningar för ett bra liv är därför viktigt.

Det ungdomspolitiska målet som MUCF ska bidra till är att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Det gäller oavsett kön, könsidentitet, könsuttryck, intersexvariation och sexuell läggning, funktionsvariation eller någon annan diskrimineringsgrund. Lika rättigheter är även grundläggande för ett civilsamhälle som en central del av demokratin i enlighet med politiken för det civila samhället.

Under de senaste åren har MUCF arbetat för att förbättra villkoren för unga med funktionsnedsättning inom ramen för flera uppdrag. Ett exempel inom området demokratisk delaktighet är myndighetens arbete för att få upp deltagande i Skolval för anpassade skolor. Ett annat exempel är det arbete som genomförts för att ta fram en anpassad LUPP-enkät med färre och förenklade frågor samt möjlighet till bildstöd. Ungdomsenkäten LUPP är ett verktyg för kommuner och regioner som vill veta hur unga mår, vad som är viktigt för dem och hur de ser på framtiden. Genom att MUCF nu erbjuder en anpassad enkät kan fler unga ges möjlighet att göra sin röst hörd och bidra till bättre beslutsunderlag. Inom området kultur och fritid har MUCF tagit fram ett metodstöd för inkludering av unga med funktionsnedsättning i öppen fritidsverksamhet. Metodstödet riktar sig till chefer och fritidsledare och kan användas som utgångspunkt för att utforma tillgängliga lokaler och aktiviteter.

Referenser

Amná, E., Ekström, M. & Stattin, H. (2016). *Ungdomars politiska utveckling. Slutrapport från ett forskningsprogram*. Stockholm: Riksbankens jubileumsfond.

Folkhälsomyndigheten & Mediemyndigheten (2024). *Digitala medier och barns och ungas hälsa. En kunskaps-sammanställning*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten & Mediemyndigheten.

Forte (2023). *Fritidens betydelse för ungas psykiska hälsa – rättigheter, möjligheter och hinder. Kunskapsläge och forskningsbehov*. Stockholm: Forte.

MFD (2016). *Demokratisk delaktighet hos personer med psykisk funktionsnedsättning*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.

MFD (2019). *Tillgänglighet i det allmänna valet 2018. Resultat från Rikskraft innan och efter det allmänna valet*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.

MFD (2020). *Aktiv fritid. Redovisning av ett regeringsuppdrag om att kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till fritidshjälpmiddel*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.

MFD (2022). *Demokratisk delaktighet förr och nu. Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.

MFD (2023). *Uppföljning av funktionshinderspolitiken. Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2022*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.

MFD (2024). *Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2023. Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken*. Stockholm: Myndigheten för delaktighet.

MUCF (2014). *Fokus 14. Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2017). *Fokus 17:2. Unga med funktionsnedsättning – etablering i arbets- och samhällslivet*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2019). *Fokus 19. Det vore ju kul om de frågade någon gång. Ungas möjligheter till inflytande på lokal nivå*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2020). *Ung idag 2020. Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2021). *Fokus 2021. Vilja att förändra. Drivkrafter, hinder och utmaningar för ungas samhällsengagemang*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2023a). *Ung idag 2023:2. En fördjupad bild av ungas fritid*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2023b). *Skolval 2022 i samband med riksdagsvalet. Slutrapport av uppdraget*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF (2024). *Ung idag 2024:2. En fördjupad bild av ungas inflytande och delaktighet*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF & SKL (2019). *Ungas inflytande. Ungas möjlighet till inflytande och delaktighet i den lokala beslutsprocessen*. Växjö & Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor & Sveriges Kommuner och Landsting.

Regeringens proposition 2016/17:188. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*.

Riksdagen (2022). *Uppföljning av delar av den svenska friluftslivspolitikerna. 2021 / 22: RFR9*. Stockholm: Riksdagstryckeriet.

SCB (2016). *Demokratins representanter – en studie av representativitet, delaktighet och syn på uppdraget*. Örebro: Statistiska centralbyrån.

SCB (2022). *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF). Tabeller 2022. Statistik om personer med funktionsnedsättning, tabeller 2022*.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/tabell-och-diagram/statistik-om-personer-med-funktionsnedsattning/tabeller-2022/>
Hämtad: 2024-10-24

SCB (2023). *Deltagandet i de allmänna valen 2022*. Solna: Statistiska centralbyrån.

Simmeborn Fleischer, A. (2015). *Demokratisk delaktighet och inflytande över det politiska beslutsfattandet. Utifrån personer med funktionsnedsättningar och funktionshinders perspektiv*. Underlagsrapport till 2014 års Demokratiutredning.

Socialdepartementet (2021). *Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken under 2021–2031*.

SOU 2016:5 *Låt fler forma framtiden!* Stockholm: Wolters Kluwers.

Statens kulturråd (2023). *Tillgängligt kulturliv*. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens medieråd (2023). *Unga och medier 2023*. Stockholm: Statens medieråd.

Bilaga 1 – Nationella ungdomsenkäten

Den nationella ungdomsenkäten är en återkommande enkätundersökning som har gått ut till unga i åldersgruppen 16–25 år ungefär vart tredje år sedan 2004. Totalt har undersökningen genomförts vid sju tillfällen. Enkäten har vid samtliga undersökningstillfällen skickats till ett slumpmässigt urval av unga i åldrarna 16–25 år. Urvalsstorleken har varierat mellan 4 500 och 6 000 i de sex första undersökningsomgångarna. År 2021 ökades urvalet till 12 000 personer. År 2021 var svarsfrekvensen för undersökningen 50 procent. Resultaten från undersökningen är generaliserbara till gruppen unga i stort.

Ett problem alla typer av enkätundersökningar har är svarsbortfall i det representativa urvalet. Bortfallet blir särskilt problematiskt om det är ojämnt fördelat mellan olika grupper av unga. Skevhet i bortfallet gör att resultaten från de statistiska skattningarna riskerar att bli missvisande och inte återspeglar gruppen unga på ett korrekt sätt. Bortfallet bland enkätsvaren är större bland killar än tjejer och i åldrarna 20–25 år. Alla resultat har genomgående viktats utifrån juridiskt kön (kvinna eller man) och ålder (16–18 år, 19–21 år och 22–25 år).

Ett annat problem med enkätundersökningar generellt är olika typer av missvisande svar. Med detta menas att personer av någon anledning svarat på ett sätt som inte speglar verkligheten. Missvisande svar behöver nödvändigtvis inte påverka resultaten nämnvärt, men riskerar att göra det. Framför allt blir resultat för mindre grupper och frågor där det handlar om att mäta väldigt låga (eller väldigt höga) andelar mer känsliga. För att säkerställa att enkäten är tillförlitlig genomför MUCF en kontroll av datakvaliteten. Det görs genom en systematisk kontroll där svarande med svarsmonster som kraftigt avviker från vad som kan förväntas plockas bort från resultaten. Det kan till exempel handla om att en person genomfört enkäten på orimligt kort tid eller att personen varit inkonsekvent i hur hen svarat på kombinationer av frågor med en mycket hög grad av samvariation. Det är 281 svarande av 5 997 totalt som har plockats bort från enkäten till följd av denna systematiska kontroll.

Bilaga 2 – Frågor i Nationella ungdomsenkäten

Följande frågor och svarsalternativ från den Nationella ungdomsenkäten år 2021 ligger till grund för resultaten som presenteras i denna rapport.

FRÅGA 8. Utifrån där du bor, hur stora möjligheter har du att använda kollektivtrafik för att ta dig till aktiviteter, studier eller arbete?

- a. Mycket stora möjligheter
- b. Ganska stora möjligheter
- c. Ganska små möjligheter

FRÅGA 9. Hur mycket fritid har du?

- a. Jag känner ofta att jag har så mycket fritid att jag inte vet vad jag ska göra med min tid
- b. Jag känner att jag har lagom med fritid och att jag hinner med att göra det jag vill
- c. Jag känner ofta att jag har så lite fritid att jag inte vet hur jag ska hinna med det jag vill

FRÅGA 11. Ungefär hur ofta är du på följande platser?

- I simhallen
- I en religiös byggnad, ex. kyrka, moské, synagoga
- På ett gym eller i en idrottshall
- På fritidsgård eller ungdomens hus
- På kulturhus eller kulturskola
- På bibliotek
- I ett stall eller på en 4H-gård
- I ett centrum, stadskärnan eller på ett köpcentrum

Svarsalternativen för respektive plats är:

- a. Varje dag
- b. Varje vecka
- c. Varje månad
- d. Varje år
- e. Aldrig

FRÅGA 12. Ungefär hur ofta gör du följande på din fritid?

- Idrottar/motionerar i klubb eller förening
- Idrottar/motionerar men inte i klubb eller förening
- Skriver (till exempel text, poesi, dagbok, bloggar)
- Sjunger/spelar instrument/skapar musik/dansar/spelar teater/målar

- Fotograferar/filmar/vloggar
- Snickrar/bygger/syr/slöjdar eller annat hantverk
- Läser böcker (även surfplatta)
- Lyssnar på hörböcker/poddar
- Spelar dator-, tv-, mobilspel eller spel för surfplatta
- Spelar brädspel/sällskapsspel eller rollspel/lajvar
- Tittar på teater/ konsert/ musikal/dansuppvisningar/utställningar på museum
- Streamar film/serier, tittar på Youtube, TV eller går på bio
- Är ute i naturen/fiskar/jagar/ (odlar/vandrar/seglar/åker båt)
- Använder sociala medier (till exempel Snapchat, Tik Tok, Instagram, Facebook eller liknade)
- Umgås med kompisar
- Bygger modeller, exempelvis lego, modellflygplan med mera
- Meckar med motorer, bilar motorcyklar med mera

Svarsalternativen för respektive aktivitet är:

- a. Varje dag
- b. Varje vecka
- c. Varje månad
- d. Varje år
- e. Aldrig

FRÅGA 13. Är du medlem i någon/några av följande sorters föreningar?

- Idrottsförening/klubb
- Elev-/studentförening
- Friluftsförening
- Religiös förening/församling
- Kulturförening (till exempel musik, dans, teater)
- Hobbyförening (till exempel motor, slöjd)
- Förening för miljö/djur/klimat etcetera
- Politiskt parti/ungdomsförbund
- Förening/organisation för övriga samhällsfrågor
- Datorförening/spelförening/gamingförening
- Annan förening

Svarsalternativen för respektive förening är:

- a. Nej, jag är inte medlem
- b. Ja, jag är medlem men har inget förtroendeuppdrag
- c. Ja, jag är medlem och har förtroendeuppdrag

- d. Nej, jag är inte medlem men deltar som exempelvis tränare, ledare, volontär, förtroendevald etcetera

FRÅGA 15. Under de senaste 12 månaderna, har du avstått från att delta i någon fritidsaktivitet på grund av följande?

- Det har varit för svårt att ta mig till aktiviteten
- Aktiviteten har kostat för mycket pengar
- Jag har inte haft tid på grund av skola eller arbete
- Aktiviteten har inte varit anpassad/tillgänglig för mig
- Aktiviteten har varit för svår för mig
- Jag har inte känt mig välkommen eller passat in i aktiviteten

Svarsalternativen för respektive hinder är:

- a. Nej
- b. Ja, någon gång
- c. Ja, flera gånger

FRÅGA 31. Hur nöjd är du med ditt liv när det handlar om följande?

- Din fritid

Svarsalternativen är:

- a. Mycket nöjd
- b. Ganska nöjd
- c. Varken nöjd eller missnöjd
- d. Ganska missnöjd
- e. Mycket missnöjd

FRÅGA 44. Hur intresserad är du av följande?

- Politik
- Samhällsfrågor
- Vad som händer i andra länder

Svarsalternativen är:

- a. Mycket intresserad
- b. Ganska intresserad
- c. Inte särskilt intresserad
- d. Inte alls intresserad

FRÅGA 45. Under de senaste 12 månaderna, har du gjort något av följande?

- Stöttat en åsikt i en samhällsfråga genom att skriva på en namninsamling
- Stöttat en åsikt i en samhällsfråga på internet/sociala medier (till exempel ”gilla”)
- Skrivit en insändare
- Burit märken/symboler som uttrycker en åsikt
- Deltagit i bojkotter/köpstrejker
- Deltagit i lagliga demonstrationer/aktioner
- Varit medlem i ett politiskt parti/ungdomsförbund
- Chattat/debatterat/kommenterat politik på internet/sociala medier
- Köpt vissa produkter
- Varit medlem i organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga
- Gett pengar till organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga
- Deltagit i politiskt möte
- Tagit kontakt med någon politiker
- Tagit kontakt med en tjänsteman för att föra fram en politisk åsikt

Svarsalternativen är:

- a. Det har jag gjort
- b. Det har jag inte gjort men kan tänka mig att göra
- c. Det skulle jag aldrig göra

FRÅGA 53. Hur bra stämmer följande påståenden?

- Det finns stora möjligheter för vanliga människor att föra fram sina åsikter till dom som bestämmer i samhället
- De som bestämmer i samhället lyssnar på och bryr sig om människors förslag och åsikter
- Det finns stora möjligheter att delta i politiska beslut som tas i samhället
- Jag känner att jag behövs i det svenska samhället
- Jag känner mig delaktig i det svenska samhället
- Jag känner mig hemma i Sverige

Svarsalternativen är:

- a. Stämmer inte alls
- b. Stämmer inte så bra
- c. Stämmer ganska bra
- d. Stämmer mycket bra

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2025

Webb: www.mucf.se